

UDC 930.85(4–12)

YU ISSN 0350–7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

XXXIV

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

Rédacteur

LJUBINKO RADENKOVIĆ

Directeur de l'Institut des Etudes balkaniques

Membres de la Rédaction

FRANCIS CONTE (Paris), DIMITRIJE DJORDJEVIĆ (Santa Barbara),
MILKA IVIĆ, DJORDJE S. KOSTIĆ, LJUBOMIR MAKSIMOVIĆ,
DANICA POPOVIĆ, BILJANA SIKIMIĆ,
ANTHONY-EMIL TACHIAOS (Thessalonique), NIKOLA TASIĆ,
SVETLANA M. TOLSTAJA (Moscou), GABRIELLA SCHUBERT (Jena),
KRANISLAV VRANIĆ (secrétaire)

BELGRADE
2004

– флексија и анализација // Зборник Матице српске за филологију и лингвистику. Књ. XLV/1-2. 2002. С.291-320.

Ракић-Милојковић, Софија. Синтаксички упитник за говоре косовско-ресавске и призренско-тимочке

дијалекатске зоне // Српски дијалектолошки зборник. Књ. 41. Београд, 1995. С. 521-570.

Цыхун, Геннадий А. Типологичке проблеме балканославянског ареала. Минск 1981.

Андрей Н. Соболев (Марбург)

МАЛИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ АТЛАС БАЛКАНСКИХ ЈЕЗИКА

Малый диалектологический атлас балканских языков, Пробный выпуск, Андрей Н. Соболев (ред.), *Studien zum Südosteuropasprachatlas*, Band 2, Biblion Verlag München 2003, 357 стр.

У изузетно кратком временском периоду успешно је приведен крају рад на Малом дијалектолошком атласу Балкана (МДАБЈ). Пројекат МДАБЈ започет је 1996. године при Институту лингвистичких истраживања Руске академије наука у Санкт-Петербургу, а од фебруара 1999. рад на овом пројекту одвија се паралелно и при Институту за словенску филологију у Марбургу, Немачка. Одговарајући упитници (синтаксички, лексички и етнолингвистички) објављени су током 1996–1997. На теренским истраживањима према овим програмима, обављеним у периоду од 1996. до 2002, прикупљен је солидан и међусобно упоредив дијалекатски материјал (формално, семантички и функционално) несродних балканских језика.

Од 1998. у Санкт Петербургу се редовно објављује зборник радова са радних састанака истраживачке групе, до данас је изашло пет томова (*МДАБЈ, Материјалы рабочих совещаний*). Рад истраживачког тима са успехом је презентирани и на неколико

међународних лингвистичких скупова, а посебно на две балканолошке лингвистичке конференције, чији су резултати већ објављени: *Актуалне вопросы балканског језикознания*, Санкт-Петербург 2003. (материјали са међународне научне конференције одржане 29–30. маја 2001) и *Актуални проблеми на балканското језикознание, Аспекти на изследването на общобалканската лексика*, Софија 2003 (радови са међународне научне конференције одржане у Софији 30. 09–01. 10. 2002).

Од 2001. у оквиру издавачке куће Biblion Verlag излазе две серије монографских прилога везаних за МДАБЈ: *Materialien zum Südosteuropasprachatlas* и *Studien zum Südosteuropasprachatlas*. Завршетак рада на пројекту МДАБЈ планиран је за 2004. годину и требало би да садржи два тома карата: први том би обухватао синтаксичка питања, а други – лексику материјалне и духовне културе. Уз ове карте планиран је и уводни том са исцрпно изложеном историјом досадашњих пројеката балканских лингвистичких

атласа, као и теоријским и методолошким проблемима рада на МДАБЈ.

Као главни уредник, Мали дијалектолошки атлас балканских језика (МДАБЈ) потписује А. Н. Соболев, а међународни уреднички колегијум чине Х. Шалер, Џ. Ули, А. Ј. Русаков и А. Н. Соболев. Приликом израде Атласа коришћени су следећи специјални упитници руских аутора: Синтаксички упитник (аутори: И. И. Воронина, Ј. А. Лопашов, А. Ј. Русаков и А. Н. Соболев), Лексички упитник (аутори: М. В. Домосилецка и А. В. Жугра, док је питања везана за лексичку семантику урадила Г. П. Клепикова) и Етнолингвистички упитник А. А. Плотникове. Теренска истраживања пунктова обавио је међународни тим стручњака: М. Бара, Н. Богдановић, А. Б. Борисова, Д. Геговски, В. Жобов, В. Б. Зајковски, Т.В. Зајковска, Ж. Јозић, М. Јовановић, Т. Кал, Г. П. Клепикова, Ј. А. Лопашов, М. Марковић, А. А. Плотникова, А. Ј. Русаков, И. А. Седакова, А. Н. Соболев, З. Тополињска, Ј. С. Узињова и Џ. Ули. Картографисан је дијалекатски материјал из једанаест пунктова који репрезентују дијалекте свих основних генетских подгрупа балканских језика (грчке, албанске, романске и јужнословенске). МДАБЈ, како је и планирано, обухвата следеће пунктове: Отоку у Далмацији (новоштокавски млађи икавски говор), Завала код Подгорице (зетско-ловћенски говор), Каменица код Књажевца (тимочки говор), Пештани на Охриду (западномакедонски охридски говор), Гега у Пиринској Македонији код Петрича (југозападнобугарски пирински говор), Гела у Средњим Родопима (бугарски родопски говор), Равна у области Провадија (североисточнобугарски говор), Мухур у области Пешкопеје (албански средњетоскијски говор), Лешња у области Чоровода (албански севернотоскијски говор), Ератира у Грчкој, у области Козани

(северногрчки западномакедонски говор), Кранија/Турија у Грчкој у околини Гревене (арумунски јужномакедонски нефаршеротски говор).

МДАБЈ, дакле, садржи грађу из основних дијалеката међусобно неродних балканских језика јужно од Дунава, што значи да не садржи грађу дакорумунских дијалеката јер временску границу аутохтоних/неаутохтоних балканских дијалеката помера дубље од времена доласка Влаха у североисточну Србију и северозападну Бугарску, а неукључивањем других језика Балкана, ова граница је умерена и дубље, тј. на време пре доласка Рома и Турака на Балкан. Ова лингвистичка »неправда« и веома ретка мрежа пунктова делимично је ублажена могућностима практичне примене МДАБЈ која је на међународној научној конференцији "Језици и дијалекти малих етничких група на Балкану", одржаној у Санкт-Петербургу 11. и 12. јуна 2004. у раду А. Ј. Русакова била и практично илустрована. А. Ј. Русаков је на основу објављених ромолошких студија показао уклапање поједних синтаксичких и семантичких црта ромских дијалеката на Балкану у постојеће карте МДАБЈ. Захваљући овим драгоценим и оригиналним ромолошким резултатима А. Ј. Русакова, јасно је МДАБЈа отвара могућност за проверу истих балканолошких питања, на пример, у румунским бањашким говорима и у говорима Влаха североисточне Србије и северозападне Бугарске.

Поједине карте МДАБЈа које илуструју лексичку семантику чине се веома перспективним за истраживање дакорумунских говора у границама и ван граница данашње Румуније. То би спадали, на пример, грецизми представљени на следећим картама: 94. рум. *aghiasmz*, 95. рум. *murg*, 97. рум. *argat*, 98. рум. *magar*, 99. рум. *dascal*, 100. рум. *dafin*, 102. рум. *desagez*, *desagi*, 103. рум. *drum*, 105. рум. *colibz*,

106. рум. *camarǎ* (код Влаха Унгурјана североисточне Србије у значењу “гомила”), 109. рум. *chiler*, 110. рум. *cǎrǎmidǎ*, 112. рум. *a lipsi*, 113. рум. *mandrǎ*, 114. рум. *miros*, 115. рум. *pi-zmǎ*, 116. рум. *piron*, 121. рум. *etirǎ*, 122. рум. *stomac*, 124. рум. *a sosi*, 125. рум. *trapezǎ*, 126. рум. *trandafir*; затим латинизми: 127. рум. *baston*, 129. рум. *culastrǎ*, 130. рум. *furtunǎ*, 131. рум. *furcǎ*, 133. рум. *fustǎ*, 134. рум. *gucǎ*, 35. рум. *mustaioǎ*, 136. рум. *bȕeicǎ*; и балкански супстратни елементи: 158. рум. *balegǎ/baligǎ*, 159. рум. *юар*, 160. рум. *cioacǎ*, 161. рум. *cǎciulǎ*, 162. рум. *copil*, 163. рум. *nerzǎ/porzǎ*, 164. рум. *spuzǎ*, 165. рум. *stapon*, 166. рум. *vatrǎ*. Посебно је занимљива лексичка семантика турцизам који нису регистровани у румунском књижевном језику: 137. *baca* (“отвор на зиду, крову”), 138. *boya* (“фарба, боја”), 139. *zember* (“марама”), 142. *зоћа* (“чоја”) и турцизама који постоје у књижевном језику: 140. рум. *cergǎ*, 141. рум. *cizmǎ*, 143. рум. *duhan*, 144. рум. *dulap*, 145. рум. *gherdan*, 146. рум. *mahalǎ*, 147. рум. *papuc*, 148. рум. *pecchir*, 150. рум. *rachiu*, 151. рум. *sahan*, 152. рум. *tinichea*, 153. рум. *tingire*, као и, рецимо, турцизам са карте бр. 149. *pinger* који постоји код Влаха Унгурјана.

Од етнолингвистичких карата за сада су са програма МДАБЈ на располагању само карте из календарског циклуса: 167. термин за дан Светог Атанасија (18/31. јануар), 168. украс од нити на дан доласка пролећа (1/14. март), 169. дан Светог Андрије (30. новембар/13. децембар) и 170. термин за (главног) учесника додолског опхода. Од синтаксичких питања пробна свеска МДАБЈ илуструје 48 питања (именице, присвојна заменица *свој*, придеви, глаголи, синтагме, предлози, структура прости реченице и комуникативна усмереност исказа). У пробном тому следе лексичка питања (карте 48 до 93) која се тичу природе (географски апелативи и метеорологија) и човека (анатомски термини, особине човека, термини сродства, сточарство, пчеларство, исхрана и сл.).

Овако репрезентативним избором карата пробни том МДАБЈ у потпуности је оправдао сва очекивања, а захваљујући ентузијазму и енергији његових уредника и сарадника успешно развејао скепсу да се ништа озбиљно и солидно не може урадити на пољу балканске лингвистике заједничким снагама са и ван Балкана.

Биљана Сикимић